

4. Офіційний сайт групи компаній ККС. URL: <https://ccrs.ru/solutions/kiosk-samoposeleniya>
5. Офіційний сайт компанії Amadeus. URL: <https://amadeus.com>
6. Офіційний сайт компанії Self-Service Solutions. URL: <https://selfservice4u.com/seo-elektronnyy-res@pshn-terminaly-self-check-in>
7. Петрова К. В., Джинджоян В. В., Сардак С. Е. Особливості екскурсійного обслуговування іноземних туристів. Економічний простір: Збірник наукових праць, Дніпро: ПДАБА, 2017, №126, С. 71-81.
8. Смірнов І., Любіцева О. Туристичний бізнес під час пандемії COVID-19: світовий та український досвід. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм, 2020, Т. 3, №2, С. 196-207.
9. Регула А. Інновації в туризмі: екологічний туризм: Збірник матеріалів за результатами IV науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Сталий розвиток України: проблеми і перспективи», Кам'янець-Подільський: Медобори 20 червня 2016, С. 148-150.
10. Фрей Л., Гарашенко Д. Сучасні тенденції та новітні тренди в туризмі після Covid-19. Інновації та технології в сфері послуг і харчування. Науковий журнал. Черкаси: ЧДТУ, 2020, №2, С. 67-74.
11. Sardak S., Korneyev M., Dzhyndzhoian V., Fedotova T., Tryfonova O. Current trends in global demographic processes. Problems and Perspectives in Management, № 16 (1), p. 48-57.
12. Sardak S., Dzhyndzhoian V., Samoilenko A. Global innovations in tourism. Innovative Marketing, 2016, № 3(12), p. 45-50.

Бабушко Світлана Ростиславівна

Доктор педагогічних наук, професор

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Маньковська Руслана Вікторівна

Доктор історичних наук, провідний науковий співробітник

Інститут історії України Національної академії наук України

Доцент

Національний університет фізичного виховання і спорту України

5.6. Інноваційні підходи у вищій туристичній освіті

Освітній сектор є стратегічно важливою сферою розвитку держави і суспільства, він має забезпечувати такий ступінь якості людського капіталу, який буде відповідати потребам і викликам постіндустріального суспільства. Національна освіта на сучасному етапі потребує суттєвого оновлення. Володіючи численними незаперечними здобутками й досягненнями, освітня галузь вимагає ухвалення базових законодавчих актів, імплементація яких кардинально змінює освітню парадигму в Україні.

Процеси з модернізації національної освіти в контексті підвищення якості людського капіталу закладені в новому Законі України «Про освіту» (2017 р.). Інновації в освітньому секторі, на чому наголошують міжнародні експерти, визначають стан системи освіти в державі та тісно пов'язані з питаннями національної безпеки.

У вищій освіті після ухвалення нової редакції Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), спрямованого на реформування національної вищої школи, її інтеграцію у європейський і міжнародний освітній простір, підвищення рівня діяльності закладів вищої освіти через надання їм академічної і фінансової автономії, модернізацію освітнього процесу за рахунок впровадження нових стандартів вищої освіти, розроблення на їх

основі освітніх програм і в кінцевому результаті на підвищення якості вищої освіти, відкрилася перспектива системної трансформації української освіти, яка є одним із основних важелів цивілізаційного поступу й економічного розвитку держави.

Для просування освітньої політики як основи сталого розвитку країни, спрямованої на досягнення рівня освіти європейських країн та світу поряд з розвитком нових форм організації освітньої діяльності, модернізацією освітніх практик у відповідності з новими умовами існування і діяльності закладів освіти необхідно створити для здобувачів вищої освіти інноваційно-інтелектуальне середовище, сприятливе для отримання важливих знань і навичок, які здатні забезпечити конкурентоспроможність випускників вищої школи на ринку праці, а також сприятимуть формуванню національно свідомого та суспільно активного громадянина держави.

Визначальним у сучасній системі освіти має стати гуманітарний сегмент. Водночас з поширенням концептуальних підходів до національно-патріотичного виховання молоді – Концепція національно-патріотичного виховання молоді (2009), Концепція національної системи виховання (1996), Концепція Загальнодержавної цільової програми патріотичного виховання громадян на 2013-2017 рр., Концепція громадянської освіти та виховання в Україні (2012) – важливо поглиблювати та удосконалювати викладання суспільних і гуманітарних дисциплін у закладах вищої освіти. Особливо це стосується вищої туристичної освіти, зміст і якість якої мають відповідати вимогам сучасного суспільства з переорієнтацією пріоритетів освітньої парадигми з держави на особистість, з послідовною демократизацією і гуманізацією освітнього процесу в європейському вимірі.

Проблема визначення та освоєння сучасного змісту вищої освіти є актуальною, як ніколи. Інтеграція в європейські простори вищої освіти і досліджень, її модернізація, безперечно, змінить національну вищу освіту, а головне – сприятиме формуванню особистості інноваційного типу. Враховуючи, що університети отримали академічну автономію і значною мірою самостійно формують освітній процес за стандартами Болонської системи (з 2005 р.), важливо в умовах інтернаціоналізації та прагнення конкурентоспроможності освіти не втратити національні освітянські надбання, а ще гірше, знехтувати національним історико-культурним блоком гуманітарної освіти, тенденції чого спостерігаються останніми роками. Зауважимо, що Європейська асоціація університетів у своїй «Грацькій Декларації» (2003 р.), відзначаючи важливість автономії освітніх закладів і агенцій із забезпечення якості освіти, наголошує на верховенстві національних систем вищої освіти.

Надання закладам вищої освіти права самостійно розробляти і затверджувати освітні програми створило, з одного боку, можливість гнучко реагувати на запити ринку праці, з іншого – загрозу відмовитися від частини

гуманітарних дисциплін, здавалось би, на користь європейським інноваціям. Слід відзначити, що, передбачаючи і такі перекося, у відповідності до Угоди з Європейським Союзом формується система зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вишів та система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти. Створені та функціонують Державна інспекція навчальних закладів України, яка на державному рівні відстежує процеси й тенденції, за якими розвивається заклад вищої освіти, а також незалежний постійно діючий колегіальний орган Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, пріоритетами якого є оцінка якості вищої освіти та її стандартів, акредитація освітніх програм, заходи щодо забезпечення якості підготовки науковців, запровадження процедур дотримання академічної доброчесності, міжнародна діяльність. Щодо запровадження внутрішніх систем забезпечення якості освіти в українських університетах, то, за дослідженнями Міжнародного благодійного фонду «Міжнародний фонд досліджень освітньої політики», лише в 10-15% вишів існують такі системи [41].

В умовах сучасної освітньої парадигми, коли Міністерство освіти та науки України лише затверджує стандарти освіти і формує очікуваний результат навчання, відповідальність університетів значно зростає. Питання автономії університетів включає управлінський і навчальний напрями діяльності. Останній пов'язаний зі змістом освіти, коли виші самі формують блоки навчальних курсів, розробляють робочі програми та навчальну літературу (без грифу Міністерства освіти та науки України).

Загалом, для вишів навчальна література є однією з головних проблем освітнього процесу, зокрема й підготовки майбутніх фахівців для сфери туризму з вищою освітою. Важливими аспектами в цьому відношенні є якість цієї літератури, відповідність змістового наповнення сучасним науково-методологічним підходам, новітні формати оформлення, доступність. Підготовка навчально-методичного матеріалу для спеціальності 242 Туризм має враховувати компетентнісний підхід до освіти, який передбачає зближення змісту вітчизняної освіти із сучасними соціально-економічними реаліями.

Аналіз навчальних планів, освітньо-професійних програм, за якими здійснюється підготовка фахівців для сфери туризму у вітчизняних закладах вищої освіти, засвідчує, що основу вищої туристичної освіти складають два блоки: економічний та гуманітарний. Причому, навчальним дисциплінам саме економічного блоку приділяється значна увага і вони займають понад 50% обсягу усіх дисциплін. До прикладу, у Національному університеті фізичного виховання і спорту України здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти вивчають 9 економічних з 22 обов'язкових дисциплін: Економічна теорія, Транспортне обслуговування туристів, Організація харчування туристів, Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах, Менеджмент туризму, Економіка туризму, Технологічна практика,

Інформаційні системи і технології у туризмі, Організація анімаційної діяльності, що становить 41%. Блок дисциплін спеціалізації включає 8 економічних дисциплін з 10, тобто 80%. Навчальний план також містить вибіркові дисципліни, які здобувачі обирають, створюючи індивідуальну освітню траєкторію. Їх обсяг 25% від усіх навчальних дисциплін. Аналіз вибіркової частини свідчить, що з поміж 38 навчальних дисциплін 24 освітні компоненти також є економічно спрямованими (63%). Таким чином, навчальний план підготовки фахівців за спеціальністю 242 Туризм на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти у НУФВСУ містить 70 навчальних дисциплін, з них 41 – належить до економічних (58,5%) [27].

Разом з тим, трансформаційні процеси в наукознавстві другої пол. XX ст. – поч. XXI ст. і якісні зрушення в соціогуманітаристиці зумовили кардинальні зміни у вищій туристичній освіті. Туристична освіта стала однією з провідних складових модернізації української освітянської справи у відповідності з потребами практики, розвитку сучасної науки, підвищення політичної культури громадян. Українські науковці, усвідомлюючи ці трансформаційні процеси, на засадах нових методологічних підходів та відповідного наукового інструментарію почали активно впроваджувати інновації у вищу туристичну освіту.

Першочерговим завданням вищої туристичної освіти в Україні стає розвиток у здобувачів критичного мислення, творчості, ініціативності, вміння вирішувати проблеми та оцінювати ступінь ризику, приймати рішення та конструктивно керувати емоціями, щоб використовувати їх для покращення професійного та особистого життя. Окрім того, посилення гуманітарного блоку в туристичній освіті розширить можливість молодій людині реалізуватися в громадському житті, значно підвищить мотивацію до участі в суспільно творчій діяльності.

З огляду на назрілу потребу підсилення гуманітарної складової підготовки майбутніх фахівців сфери туризму з вищою освітою та необхідність розвитку у здобувачів м'яких, тобто соціально значущих навичок, метою запропонованого дослідження є висвітлення тих інновацій, що впроваджуються у вищу туристичну освіту.

Для досягнення поставленої мети, необхідно виконати такі завдання:

- дослідити сучасні тенденції синергії краєзнавства та туризму та їх вплив на туристичну освіту;

- проаналізувати сутність інновацій у підготовці фахівців для сфери туризму;

- окреслити можливості музейної педагогіки для становлення фахівця сфери туризму;

- охарактеризувати метод музейної візуалізації та навести приклади його використання в освітньому процесі;

- описати музейну візуальність у краєзнавчому кластері;

- дослідити інновації для інклюзії в туристичній освіті.

Краєзнавство та туризм: сучасні тенденції синергії та їх вплив на туристичну освіту. Сучасне краєзнавство розглядається сьогодні як комплексна галузь знань з власною структурою галузей та організаційних форм, і як громадський рух, одним із головних завдань якого виступає вивчення минулого кожного краю, відродження спотвореної історичної пам'яті, формування деформованої суспільної свідомості та виховання національної гідності в молодого покоління. Саме виховну функцію краєзнавства відзначав відомий історик та видатний державник, Герой України, академік НАН України П. Т. Тронько: «Почуття любові до України, глибока повага до вікових народних традицій – невичерпні джерела духовності, моральності та культури сучасної людини» [34, с. 10.].

Українське краєзнавство є своєрідною інтелектуальною системою з характерною для нього особливістю динамічно взаємодіяти з науковими галузями та дисциплінами. Саме бажання людини пізнати свій край та світ об'єднують туризм і краєзнавство. Мандрівка та екскурсійна подорож стали інструментами в дослідницькій діяльності туристів та краєзнавців, співдіяльність між якими формувалася з перших подорожей мандрівників. У XIX ст. у Європі з'явилися наукові узагальнення в краєзнавстві та туристських знаннях, почали формуватися теоретичні засади, понятійно-категоріальних апарат наукових напрямів [17, с. 142].

В Україні в першій половині XIX ст. під впливом краєзнавчого руху значно активізувалися зв'язки краєзнавства з туристським мандрівництвом із зародженням ще однієї форми подорожування – екскурсії [29, с. 253-254]. Вже на зламі XIX – XX ст. в Києві, Харкові, Одесі та Львові сформувалися наукові школи з краєзнавства, водночас зародилися організаційні форми туризму, виникають перші туристичні підприємства й організації. Внаслідок тісного зв'язку краєзнавства та туризму в другій половині XX ст. виокремлюється туристичне краєзнавство як невід'ємний міждисциплінарний складник краєзнавчого руху та туристичної галузі [24, с. 112].

Поступово в науковому полі туристичного краєзнавства вибудовується об'єкт і предмет наукової галузі, виокремлюються особливості наукових досліджень. Об'єктом туристичного краєзнавства виступає територіальна система туристично-екскурсійного обслуговування, як то туристичний регіон, туристичний район, туристичний центр тощо, яка висвітлюється в краєзнавчому контексті. Тоді як предметом дослідження туристичного краєзнавства виступають окремі складові туристично-рекреаційного потенціалу краю, зокрема його природні рекреаційні об'єкти, пам'ятки історії і культури, туристичні заклади, система туристичної інфраструктури [29, с. 256].

Коротка ретроспекція генези та розбудови туристичного краєзнавства з усією переконливістю доводить, що міцна синергія краєзнавства з туристичною діяльністю, а пізніше – туризмознавством,

сформувала доволі самобутній сегмент наукових досліджень та суспільної діяльності, об'єднавши вчених різних наукових галузей – краєзнавців, туризмознавців, істориків, археологів, етнографів, географів, соціологів, мистецтвознавців, а також представників органів державної влади, туристичних організацій, освітян, працівників закладів культури [24, с. 113].

Туристичне краєзнавство дієво впроваджується в освітній процес закладів вищої освіти з підготовки фахівців туристичної галузі. Навчальні курси з цієї дисципліни спрямовані на формування вмінь у студентів застосовувати в професійній діяльності краєзнавчі характеристики певних територій для потреб туризму, ґрунтовно аналізувати рекреаційний потенціал туристичних ресурсів окремих регіонів, визначати проблеми і перспективи туристичного освоєння територій та використовувати їх для формування позитивного туристичного іміджу краю та України, застосовувати засоби і методи краєзнавства для розробки туристичних проєктів та розбудови туристичної індустрії [24].

Нині відбувається розвиток туристичної сфери, яка володіє значним економічним та рекреаційним потенціалом в Україні. Незважаючи на пандемічні загрози, які, безумовно, обвалили в середньому на 70% розвиток туристичної індустрії в світі, за розрахунками міжнародних експертів Всесвітньої туристичної організації відновлення галузі після падіння станеться вже в наступні декілька років. Зокрема, поширення туристично-краєзнавчого сегменту чітко проглядається в науковій, освітній сферах, реалізується в роботі місцевих органів державної влади та громадськості.

Туристичний формат подорожей склав основу науково-краєзнавчих експедицій Національної спілки краєзнавців України, яких лише за останнє десятиліття відбулося понад двадцять. У травні 2015 р. була проведена експедиція на Харківщину «Пам'ятні місця академіка Петра Тронька на Слобожанщині», присвячена 100-річчю від дня народження Героя України П. Т. Тронька. Краєзнавці відвідали малу батьківщину вченого – село Заброди, Богодухів та Харків. У 2014-2018 рр. члени Спілки здійснили виїзди на Київщину, Миколаївщину, Житомирщину, Закарпаття, Чернігівщину, Сумщину, Хмельниччину та інші регіони. Це достатньо ефективний формат об'єднання туризмознавців, краєзнавців, науковців та аматорів-дослідників рідного краю навколо нагальних питань охорони історико-культурної спадщини нашої країни, репрезентації її національного надбання для громадян країни та громадян із зарубіжжя [11].

Туристичне краєзнавство як важливий вектор діяльності Спілки розвивають обласні організації, поглиблюючи краєзнавчими працями та розвідками його інформаційно-пізнавальний потенціал, оприлюднюючи туристичні путівники та довідники, готуючи туристичні маршрути, відкриваючи музеї та музейні кімнати, присвячені історичним подіям та

видатним особистостям краю. У 2011 р. в Затурцях на Волині краєзнавці під керівництвом голови Волинської обласної організації, професора Г. В. Бондаренка розпочав роботу меморіальний музей політичного діяча та видатного історика В'ячеслава Липинського. З 2013 р. цікавою дестинацією в центральному сквері Івано-Франківська для мешканців та гостей міста став єдиний пам'ятник усім трьом діячам «Руської трійці» (скульптор Володимир Довбенюк) – Маркіяну Шашкевичу, Якову Головацькому й Івану Вагилевичу. Ініціатором спорудження пам'ятника був історик і краєзнавець Богдан Гаврилів. Краєзнавці області під орудою відомого громадського діяча, педагога М. Ю. Косила оголосили історико-патріотичну акцію зі збору коштів на пам'ятник. Невдовзі понад 20 тисяч добровільців зібрали майже 180 тисяч гривень на створення скульптурної композиції [30].

Особливу зацікавленість туристичним краєзнавством відзначаємо серед молоді. Значну діяльність у межах Міністерства освіти та науки України проводить державний заклад позашкільної освіти – Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді, який має регіональні осередки майже в кожній області України. Серед основних завдань закладу – виховання у дітей та молоді почуття патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей українського народу, а також інших націй і народів. Через організацію та проведення Всеукраїнських заходів краєзнавчо-туристичного напрямку, а це тематичні конкурси, змагання, акції, конференції, семінари-тренінги, експедиції, зльоти, на загальнодержавному рівні проводиться масштабна робота з вивчення та популяризації історії, культури рідного краю, розробляються туристичні маршрути та експедиції для залучення історико-культурної спадщини краю до всеукраїнських маршрутів [38].

Досить популярними формами поширення туристично-краєзнавчої діяльності є організація в школах, бібліотеках, музеях туристично-краєзнавчих гуртків, товариств та клубів, екскурсій, подорожей та походів вихідного дня. Пізнавально-виховний потенціал туристичного краєзнавства ефективно реалізується в соціокультурному просторі країни. Окрім цього необхідно наголосити, що туристичне краєзнавство репрезентує українському суспільству та й, власне, усьому світові, національне історико-культурне надбання окремого регіону, у більшості своїй маловідомі для широкого загалу пам'ятки історії та культури [24, с. 114].

Завдячуючи копійчій дослідницькій праці краєзнавців здобутком громадськості стають не лише унікальні зразки національної культури, але й відбувається оприлюднення невідомих, або викривлених за радянських часів, сторінок української історії. У жовтні 2021 р. лауреатом Премії імені Героя України Михайла Сікорського Національної спілки краєзнавців

України стала завідувачка відділу «Суботівський історичний музей» Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» Надія Кукса.

Краєзнавиця довгий час скрупульозно вивчала історичні документи і, зрештою їй вдалося, опираючись на матеріали Державного архіву Черкаської області, зокрема документи архімандрита Мельхіседека Значко-Яворського, клірові відомості Іллінської церкви кінця XVIII – початку ХХ ст. та пам'яткоохоронні документи 1920-х рр., уточнити дату будівництва Іллінської церкви – 1651 р. Хоч в радянський період з невідомих причин дату побудови пам'ятки було змінено на 1653 р. Музейниця дослідила та опублікувала історію дерев'яної Михайлівської церкви в Суботіві, втраченої пам'ятки дерев'яного сакрального зодчества Середнього Подніпров'я, закладеної чигиринським підстаростою Михайлом Хмельницьким у першій чверті XVII ст. Краєзнавчі публікації та туристично-краєзнавчі путівники, довідники значно поглиблюють знання про історію та культуру краю, сприяють збільшенню туристичних потоків, що зі свого боку впливає на економічне становище місцевої громади [30].

На сучасному етапі синергія краєзнавства та туризму проявляється у діях органів державної та місцевої влади. У багатьох областях приймаються цільові програми розвитку туризму, основу яких складає розвиток туристичної галузі в конкретному краю із застосуванням краєзнавчої складової. У Києві затверджена міська цільова програма з розвитку туризму на 2022-2024 рр., яка передбачає збільшення кількості туристів, покращення комфорту перебування туристів у столиці, підвищення ефективності управління туристичною сферою із залученням краєзнавчого ресурсу. Поряд з розвитком історико-культурного туризму, важливими визначені подієвий, діловий, медичний та гастрономічний туризм.

У Києві планується запровадити інклюзивні туристичні маршрути для груп з обмеженими можливостями через включення до маршрутів локацій зі встановленими мінімоделями туристичних об'єктів із застосуванням шрифту Брайля. Для підвищення якості надання туристичних послуг та рівня безпеки перебування гостей і мешканців міста в Києві передбачено провести практичні семінари та конференції в межах проєкту «Академія гостинності». Загалом на фінансування програми передбачено 118,9 млн. грн, що майже вдвічі менше, ніж було виділено на програму 2019-2021 рр., також планується залучити додаткові кошти інвесторів та благодійників [37].

Нині розбудова туристичної індустрії визначається сучасними тенденціями, де особливе місце належить краєзнавству. Традиційними для сталого туризму залишаються історико-культурний та природний складники, фундаментом яких є краєзнавчі знання. Прихильники активного туризму під час розробки вело-, авто-, мото- маршрутів, походів, інших видів фізичної активності використовують краєзнавчі

напрацювання, довідники, посібники, карти. Туристи, що прагнуть креативного дозвілля, а це можуть бути інтерактивні та етнографічно-театралізовані екскурсії, гастрономічні, моторошні, кіно-, сталкер-, фітнес-тури, які цілковито базуються на місцевому матеріалі, підготовленому краєзнавцями у співпраці з фахівцями з туризму. Більшість туристів проживає в урбаністичному середовищі, тому зелений, агро-, екологічний туризм набирає значної популярності. Такий формат відпочинку передбачає повне занурення в сільське довкілля, з місцевими природними, культурними особливостями краю. Цікаві туристичні пропозиції змістовно наповнюють краєзнавчими розвідками [24, с. 115].

На сучасному етапі великий вплив на суспільне життя мають новітні інформаційні технології, глобалізаційні процеси активізують і розширяють туризм до міжнародного рівня. Серед туристів виокремився новий напрям – номадизм, що означає періодичну зміну шанувальниками подорожей місця проживання в різних країнах світу, які пробують себе в різноманітних видах діяльності. Необхідно враховувати, що практично кожен турист з іншої країни, а за результатами опитування мандрівників з 27 країн міжнародна компанія Visa Global Travel Intentions Study в 2017 р. з'ясувала, що в 88% респондентів під час подорожей за кордоном є доступ до Інтернету і вони для пошуку необхідної інформації користуються смартфоном [36]. Тому працівникам туристичної галузі та краєзнавцям необхідно використовувати цифрові технології, соціальні мережі, вебкарти та Інтернет-путівники для просування інформації про туристичні ресурси України, а також активно долучати до них краєзнавчий контент.

Можна констатувати, що краєзнавство та туризм століттями розвивалися в тісній взаємодії. У результаті такої синергії сформувався міждисциплінарний напрям – туристичне краєзнавство з власною теоретико-методологічною базою та специфічним змістовим контентом. На сучасному етапі відзначається динамічний розвиток туристичного краєзнавства, спостерігається зростання інтересу подорожуючих до самобутніх куточків нашої країни. Поява нових галузей туризму позитивно позначається на туристичному краєзнавстві, який, поглиблюючи співдіяльність краєзнавців та туризмознавців, здатний відповідати запитам сьогодишніх мандрівників. Краєзнавство зміцнює пізнавально-виховний потенціал туристичної діяльності, відкриває нові можливості для розвитку. Використання інноваційних цифрових технологій в поєднанні з краєзнавчим сегментом спонукає до розробки креативних форматів в туристичній індустрії. Сучасні тенденції взаємодії краєзнавства та туризму спрямовані на вироблення туристичного продукту на краєзнавчому ґрунті, який би відкривав нові туристичні дестинації та пробуджував незабутні враження в подорожуючих.

Сутність інновацій у підготовці фахівців для сфери туризму. Термін «інновація» (у перекладі з пізньолатинської мови «innovatio» – «оновлення, новизна, зміна») означає нововведення, тобто цілеспрямовані

зміни, що вносять у середовище впровадження нові стабільні елементи (нововведення), які викликають перехід системи з одного стану до іншого [8, с. 32]. В контексті туристичної освіти під інноваціями варто розуміти цілеспрямовані зміни у підготовці фахівців сфери туризму, що стосуються усіх учасників освітнього процесу, та спрямовані на постійне удосконалення наявної системи освіти.

Прикладами інновацій в освіті є використання коучингових технологій, де пріоритетним є розкриття потенціалу особистості через співпрацю для досягнення спільної мети. Коучинг як інновацію було проаналізовано в контексті професійного розвитку персоналу та розглянуто такі його види: персональний коучинг, бізнес-коучинг, корпоративний коучинг. Як інновація, коучинг сприяє розкриттю потенціалу людини, розвитку її професійних та особистих якостей, зокрема вмінь керувати собою, своїм станом, ресурсами, допомагати іншим у розвитку особистісного потенціалу, у підвищенні особистої ефективності, розвивати навички комунікації, будувати конструктивні відносини з колегами, які максимально підвищують ефективність вирішення актуальних життєвих завдань тощо. Завдяки зазначеному розвиваються нові здібності й навички, які підвищують ефективність роботи та покращують якість життя [3].

В контексті туристичної освіти, варто відзначити, що під час підготовки майбутніх фахівців туризму в закладах вищої освіти особлива увага звертається на розвиток їх інформаційної грамотності, що нині стало нагальною вимогою ринку праці й самої галузі. Розвиток цифрової компетентності здобувачів вищої освіти, майбутніх фахівців туризму, по праву вважається інновацією, оскільки її розглядають в контексті загальноєвропейського підходу, як одну із ключових компетентностей упродовж життя, що включає впевнене, критичне і відповідальне використання та взаємодію з цифровими технологіями для навчання, професійної діяльності (роботи) та участі у житті суспільства [4].

Таким чином, якісні зміни, що удосконалюють наявну систему підготовки майбутніх фахівців сфери туризму з вищою освітою, можуть вважатися інноваціями.

З огляду на це, вагомою компонентою освітнього процесу в вищій школі можна розглядати музейний простір, де музейна педагогіка, що дозволяє занурити особистість майбутнього фахівця сфери туризму у спеціально організоване предметно-просторове музейне середовище та активізувати її інтелектуально-творчу діяльність, є інновацією в туристичній освіті.

Музейний простір та можливості музейної педагогіки для становлення фахівця сфери туризму. Музей у наш час постійно змінюється і урізноманітнюється, розсуваючи затиснуті вузьким профілем збірок та традиційним полем діяльності межі музейного простору. Спостерігаючи активне просування музейного простору в світі, можемо

констатувати, що це динамічна форма співдіяльності музею та суспільства, результатом якої є пізнання культурного надбання людства музейними засобами.

Інформаційні можливості сучасного суспільства значно пришвидшили розвиток внутрішнього, пов'язаного з діяльністю безпосередньо у стінах музею, та зовнішнього – за межами закладу, векторів музейного простору, розширили його структуру. Характеризуючи різноманітні складові музейного простору країни, можна констатувати, що він охоплює все українське суспільства, а використання новітніх технологій дозволяє розширити його межі до світових. Основними складовими виступають державні, відомчі, громадські та приватні музейні заклади, долучаються організації та товариства активістів, які музейними засобами взаємодіють із громадськістю.

Утвердження технологічних новацій у музейництві викликало глибокі зміни у взаємодії суспільства і музею, сприяло розширенню музейного простору та глибокій інтеграції музею в сучасний соціум. Комунікаційні технології, інтернет-ресурси, маркетинг, підприємництво у роботі музеїв спричинили появу оригінальних моделей комунікації, які осучаснюють форми співдіяльності, значно розширюють аудиторію спілкування. За останні десятиліття відзначається помітне зростання уваги суспільства до музеїв, які стають більш задіяними у житті громади. Завдячуючи подвижницькій праці музейників, ці поліфункціональні заклади в умовах сучасних викликів здатні адаптуватися і по-новому проявляти властиві їм можливості.

Останнім часом під впливом новітніх тенденцій у музейництві, які переносять центр уваги роботи із музейного предмета на соціокультурні потреби суспільства, спостерігається збільшення вимог громадськості до музею. Суспільство відводить йому відповідальну роль у формуванні національної свідомості, подоланні духовної ентропії, процесів деградації, знецінювання морально-етичних принципів, а також виховання у молодого покоління дбайливого ставлення до історії, традицій та природи краю – і хоче бачити живий музей як дієвий інструмент розвитку соціокультурних процесів.

Музейна діяльність передбачає широкі контакти з громадськістю, тому комунікативна функція набуває особливої ваги у взаємозв'язках музею та суспільства. Поряд із традиційними формами музейної комунікації, такими, як експозиційно-виставкова, просвітницько-освітня, видавнича, в умовах інформаційно-технологічного розвитку з'являються сучасні способи взаємодії музею і суспільства, спрямовані на розширення сфери впливу закладів культури серед громадськості. Особливу увагу фахівці музейної галузі приділяють проблемі залучення до музейного поля якомога більше відвідувачів. Зосередженість на взаємних контактах сприяє підвищенню ролі музею в суспільному житті, посиленню його впливу на духовну сферу країни, а також необхідності врахувати і економічній

ефект від розгортання музейної комунікації. Досвід музейної роботи переконує, що мало хто, ознайомившись з експозицією, залишається байдужим до унікальних музейних пам'яток, емоційне сприйняття яких підсилюють фахова комунікація з музейником. Проте, щоб пробудити бажання відвідувачів прийти до музею, ознайомитися з його колекцією, необхідно постійно розвивати комунікативні можливості музею, залучати різноманітні форми співпраці з аудиторією, що різняться за соціальною, професійною, віковою та іншими ознаками.

Зростання соціокультурної ролі музеїв та їх вплив на сучасне життя суспільства порушує важливі питання пошуку шляхів взаємодії музею та відвідувачів, спонукає музейників уважніше придивитися до людини, яка виявила бажання прийти до музею. Ця проблема перебуває у центрі міжнародних музеєзнавчих обговорень при розробці подальшої стратегії розвитку музею і, зокрема, вона була ключовою в 2014 р. на Першій європейській конференції з дослідження та оцінки музейної аудиторії в Берліні.

Безумовно, для України питання музейної аудиторії теж є актуальним. Мусимо констатувати, що, на жаль, відвідування музеїв ще не є важливою потребою в українському суспільстві, підтверджується соціологічними дослідженнями. У травні 2010 р. Київський інститут проблем управління ім. Горшеніна в соціологічному опитуванні з теми «Музеї України» як часто кияни відвідують музейні заклади. З'ясувалося, що лише 4,5% опитаних були в музеї протягом трьох останніх місяців, майже третина (28,1%) ходить до музею один чи два рази на рік, а 8,3% – ніколи не відвідували музей.

Щоб з'ясувати, хто ходить до музею, які головні мотиви керують людиною у виборі музейного дозвілля, восени 2012 р. проведено дослідження музейної аудиторії у Національному музеї мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків. Опитування показало гендерний дисбаланс відвідувачів: три чверті дорослих шанувальників музею – жінки (77%), і лише менше однієї чверті – чоловіки (23%). Показники за рівнем освіти відвідувачів склали 73% – це люди з вищою освітою, що підтверджує європейські тенденції, де «люди музейного типу – це переважно інтелектуали, для яких пізнання є важливим компонентом життя і дозвілля. При цьому аж 88% столичних мешканців ходили до музеїв у дитинстві, але 33 % киян зізналися, що дитячий «музейний» досвід відвернув їх від музеїв. Очевидно, що перші враження від музею залишили в них негативний осад.

Соціологічне дослідження «Музей і суспільство» проводилося також на кафедрі документознавства і музейної справи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки в Луцьку. На прикладі Волинської області вивчали потенційних відвідувачів музею і перспективи зростання відвідувань. З'ясовано, що для молодіжної аудиторії музей розглядається як освітній заклад, однак, розвиваючи музей

ще і як центр відпочинку, дозвілля та розважальний заклад, можна значно збільшити кількість відвідувачів цієї вікової категорії. Оцінюючи ефективність роботи музейних закладів, респонденти висловлювали пропозиції щодо їх графіку роботи, рекламної діяльності, проведення розважальних та тематичних вечорів, заохочення сімейного відвідування музейних заходів, функціонування молодіжного чи сімейного кафе, інтернет-клубу і т. п.

Внаслідок дослідження музейної аудиторії можна сформувати її основні характеристики, бажання і потреби, скласти уявний портрет відвідувача, з його конкретними очікуваннями від зустрічі з музеєм. Незважаючи на те, що музей сприймається як затишний, «магічний», співробітникам необхідно активніше взаємодіяти з відвідувачами, проявити певну емоційність у цих стосунках, перейти від консерватизму до модерно-креативних програм та методик, які вже існують у міжнародному музейництві, розгорнути рух, спрямований на демократизацію музейного іміджу.

Узагальнюючи результати різних соціологічних досліджень, можна говорити про сучасні тенденції ставлення громадянства до музею, рівень готовності сприйняття музейного продукту, вибудовувати стратегічні напрями подальшого розвитку музейної комунікації, спрямовані на удосконалення діалогу між музеєм і його аудиторією, приділити увагу розширенню форм і методів роботи, впровадженню інноваційних інформаційних технологій, створенню товариств сприяння музею, залученню волонтерів до музейної діяльності тощо.

Методи та засоби впливу музеїв на різні категорії відвідувачів, взаємодія музейних установ із іншими суспільними інституціями перебувають сьогодні у полі зору актуальної галузі знань – музейної педагогіки, яка допомагає застосовувати інноваційні педагогічні технології для інтеграції музейництва в процес творчого розвитку особистості.

Пов'язуючи воедино музеєзнавство, педагогіку та психологію, музейна педагогіка, як наукова дисципліна, розглядає музей як освітню систему. Через свій міждисциплінарний характер вона оперує категоріями музеєзнавства та психолого-педагогічних дисциплін. Як відомо, основи музейної педагогіки були закладені в другій половині XIX ст. у Німеччині природознавцем та педагогом Емілем-Адольфом Росмеслером, а поняття «музейна педагогіка» отримало поширення на початку XX ст., зокрема і зусиллями директора гамбурзької картинної галереї Кунстхалле, мистецтвознавця Альберта Лихтварка. Як галузь знань та досліджень, музейна педагогіка почала формуватися з 1960-х рр., а її предметом стали культурно-освітні складові музейної комунікації.

В Україні музейна педагогіка отримала поширення ще на початку XX ст., однак з 1930-х рр. рух до творчого розвитку особистості не збігався з ідеологією влади, його було перервано і замінено догматами педагогіки, спрямованої на формування слухняного виконавця. Лише з

1980-х рр. поняття «музейна педагогіка» в Україні, яка перебувала в радянському полі комуністичної диктатури, починає входити до наукового обігу. Музеї започатковували нові форми роботи з учнями: лекції, екскурсійні маршрути, кружки, тематичні вечори. На початку 1990-х рр. в умовах незалежності України в закладах замість політико-просвітницької роботи, з її ідеологічними штампами та шаблонами, розгорнулася культурно-освітня діяльність, спрямована на передачу культурних смислів, об'єктивне висвітлення історичних подій та явищ. Модернізувалися форми роботи з відвідувачами, з'явилися нетрадиційні формати музейної комунікації.

Сучасні музеї і школи тісно співпрацюють у напрямку формування в молодій людині здібності працювати з першоджерелом, спостерігати за процесами матеріального світу, розвивати художньо-естетичні навички. Музейна педагогіка та психологія, арт-терапія, робота з людьми похилого віку та особливими потребами підносять роль музею як соціальної інституції, визначають його особливе місце у соціокультурному просторі.

Основними підходами в музейній педагогіці є ефективне використання таких педагогічних принципів, як системність, наочність, науковість, доступність, спрямованих на формування музейної культури та традиції входження в музейний простір відвідувача, як «людини музейного типу», яке враховує рівень освіти особи, достаток і, головне, її досвід ознайомлення з музеями із дитинства. Культура відвідування музеїв формується з раннього віку людини.

Як інноваційна модель інтелектуального розвитку особистості, музейна педагогіка через автентичні пам'ятки, як наочні предмети освітнього процесу, сприяє активізації її творчих здібностей, формує світоглядні цінності та шанобливе ставлення до набутоків попередніх поколінь. Музей, як специфічний заклад, через предмети-оригінали відкриває перед глядачем історичні епохи, переносить відвідувача в іншу за часом атмосферу, змушує не лише сприймати інформацію, але і осмислити її, проаналізувати, провести паралелі, сформувані власні висновки, розвиває критичне мислення.

Широке визнання серед молодіжної аудиторії отримали Музей популярної науки і техніки «Експериментаніум» та інтерактивний простір «Музей науки» в Києві. З 2019 р. в рамках Міської комплексної цільової програми «Освіта Києва. 2019-2023 роки» в частині «Позашкільна освіта» Київська Мала академія наук учнівської молоді спільно з науковцями, музейниками, освітянами та Національною спілкою краєзнавців України за підтримки Департаменту освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) розробили проєкт «Музейна педагогіка в культурно-освітньому просторі Києва: досвід, проблеми, перспективи», серед завдань якого розробка Стратегії розвитку напряму «Музейна педагогіка» в Києві на 2025-2030 рр., створення учнівської музейної карти столиці, підготовка музейно-освітніх програм

для учнів шкіл, впровадження в навчальних закладах на загальноосвітньому рівні «Музейного дня», вирішення питання про впровадження в музейних закладах посади музейного педагога, оплати завідувача шкільним музеєм.

Музейна педагогіка, як технологія освітньо-виховного процесу, через свої специфічні засоби подає музейну інформацію, методами музейної комунікації сприяє засвоєнню знань, отриманню вмій та навичок інтелектуальної діяльності, творчо розвиває учасника комунікації, допомагає в змістовному проведенні дозвілля. Зауважимо, що на сьогодні в музеях відсутня посада музейного педагога, тому заклади змушені самостійно, виходячи з власного досвіду роботи, готувати фахівців даної спеціалізації.

Сучасна музейна педагогіка спрямована на дієву взаємодію музею та суспільства, зокрема молодіжного його сектора, встановлення тривалих і різноманітних контактів з відвідувачами, залучення їх до поповнення та вивчення музейних збірок. Таким чином, основним завданням музейної педагогіки є занурення особистості у спеціально організоване предметно-просторове музейне середовище та активізація її інтелектуально-творчої діяльності.

Метод музейної візуалізації та приклади його використання в освітньому процесі. Сучасні трансформаційні процеси, що відбуваються в наукознавстві, та стрімкий розвиток інформаційного суспільства вибудовують новітні дослідницькі парадигми. З другої половини ХХ ст. у міждисциплінарному полі соціогуманітаристики спостерігаються помітні зрушення в напрямі візуальних студій (visual studio). «Візуальний поворот» («pictorial turn») в науці спонукав до переосмислення місця і змістових сенсів візуальних образів, а дослідження візуальності поступово охоплює все більше галузей наукових знань та практик. Власну специфіку візуального простору вибудувало музейництво, яке органічно поєднує історичне документування та образну екстраполяцію, а музейні практики напрацьовують інноваційні технології моделювання візуального конструкту. Концептуально музейна візуальність, основу якої складає візуальний конструкт із документів, світлин, аудіо-, відеозаписів, речових предметів, як частина візуальної культури, спрямована на синергію пізнавального і чуттєвого. Через музейні практики музейний конструкт, відтворюючи образи відомих постатей, атмосферу певної історичної епохи, інтелектуальне чи повсякденне життя різних соціальних груп, має, перш за все, візуально зацікавити відвідувача та викликати у нього емоції на рівні чуттєвого сприйняття.

Історіографічну базу з візуальних студій складають праці зарубіжних та українських науковців. Візуальний дискурс представлений зарубіжними дослідженнями М. Штуркена [50], Б. Сендівела [49], Д. Левіна [47], М. Ямпольського [44], А. Усманової [40], де приділено увагу теоретичним питанням становлення візуальності, візуального повороту, візуальної культури, взаємодії об'єкта та спостерігача за

допомогою візуальних технологій. Французький письменник-екзистенціаліст Ж.-П. Сартр [33] підняв проблему про ставлення людини до речей, особливості візуальної антропології висвітлює дослідниця С. Пінк [48]. Про тілесні та чуттєві впливи на відвідувача, застосовані в музейних практиках через інтерактивні технології, імерсивне занурення та динамічні архітектурні форми наголошує Л. де Каро. Вона стверджує, що завдячуючи цілісному зв'язку візуального, інтерактивного в сприйнятті музейного предмету, відвідини музею збагачують відвідувача справді полічуттєвим досвідом [45].

Про технології та стратегії візуального, а також взаємодію візуального з людиною розповідає в своїй книзі «Візуальна культура» мистецтвознавиця А. Боїлен [7]. Директорка Амстердамського інституту культурологічних досліджень М. Баль розглядає візуальний образ, з його прихованими сенсами, як окрему семіотичну систему [5]. Питання самозбереження людини у візуально-віртуальному просторі досліджує науковиця І. Мальковська [22].

Серед українських дослідників О. Ковалевська [14; 15], Г. Ільїна [13] здійснюють аналіз генези, розвитку та основних проблем візуальних студій. Докторки наук О. Маланчук-Рибак [21], Л. Вербицька [9] та науковці В. Кремень, В. Ільїн [16] приділяють увагу візуальній культурі, культурі мислення, візуальному сприйняттю образу, його деконструкції смислів, співвідношенню вербального і візуального.

Поступово з'являється музейний сегмент у полі візуальних досліджень. Музейні працівники, активно залучаючи теоретико-практичні напрацювання візуальних студій, проводять фахові дискусії в рамках наукових зібрань. Зокрема, музейники Черкаського обласного краєзнавчого музею, Черкаського обласного художнього музею долучилися до всеукраїнських наукових конференцій «Візуальність в українській культурі: статус, динаміка, контексти» [18], «Музей як візуальний текст культури» [19], на яких обговорювалися інноваційні підходи до музейних візуалій. Останнім часом музейна візуальність стає предметом дослідження дисертаційних робіт. Здобувачка наукового ступеня доктора мистецтвознавства І. Яковець [43] та кандидатка культурології Г. Новікова [26] у своїх працях торкаються візуальних практик в музейному просторі. Попри те, що візуальні студії широко представлені в сучасному науковому дискурсі, однак особливості синергії музейного простору та візуальності, музейна візуальність, візуальний конструкт не ставали об'єктом дослідження вчених. Особливості візуального конструкту як важливого елементу музейної візуальності, змодельованої через музейні практики стали інноваційними в підготовці майбутніх фахівців для сфери туризму і відтак, потребували нашої уваги.

Розглядаючи візуальний конструкт у контексті візуальних досліджень, де візуальний конструкт – це окремий музейний предмет/музейний комплекс (фрагмент музейної експозиції),

змодельований через музейні практики для візуалізації певних смислів у музейному просторі, важливо відзначити специфіку його формування, інтерпретації та сприйняття. Основу візуального конструкту складає музейний предмет, загальними характеристиками якого є автентичність, достовірність, наглядність, синкретичність, інформаційність, емоційність, аксіологічність [23, с. 41]. Зауважимо, що особливістю музейного предмету також є «легенда пам'ятки» – історія та обставини потрапляння до музейної збірки. У музейній практиці пам'ятка, щоб стати музейним предметом, на шляху до музейної колекції проходить спеціальну процедуру відбору, де враховуються її історична цінність, унікальність та стан збереження. Оцінка музейної візуальності пам'ятки включає її змістове наповнення, особливості та експозиційні можливості для реконструкції подій та фактів. Варто відзначити, що музейні практики передбачають спеціальну методику з формування музейних фондів. За відбір пам'яток до музейної колекції відповідає фондова комісія закладу у складі представників усіх підрозділів музею. Фахівці оцінюють, аналізують, співставляють усі властивості пам'ятки, що дозволяє забезпечити об'єктивність у процесі відбору предметів, які пройдуть процедуру музеєфікації і, потрапивши в музейну експозицію, отримають ознаки візуальних конструктів.

Експозиціонеру важливо представити реліквію та візуалізувати закладену, але приховану, в ній інформацію, змодельувати нову реальність, схвилювати відвідувача. Музейна експозиція, яка через візуальні конструкти відтворює історичне минуле, сучасні реалії, духовні феномени, формує своєрідний сегмент візуальної культури. Музейникам, у процесі створення експозиції важливо враховувати, що сучасний відвідувач, потрапляючи в світ музейної візуальності, має декодувати сенси побачених музейних конструктів, і, як справедливо зазначає дослідниця Є. Батаєва, проникнути «всередину їх візуальної плоти» [6, с. 50]. Неабияке значення у цій ситуації відіграють музейні практики з експозиціонування, які дозволяють забезпечити об'єктивність історичних реконструкцій. Візуальна композиція в музеї, як слушно зауважує дослідниця А. Усманова, включає онтологічний (походження та реалізація концепції), гносеологічний (знання про історичну реальність) та соціологічний (соціокультурний вплив на соціум) аспекти інформації [39].

Візуальний конструкт, реконструюючи історичну реальність, володіє суттєвим потенціалом документально відтворювати події та факти суспільного життя та окремих його представників. Безперечно, особливо цінними у формуванні достовірного образу історичної епохи чи світогляду людини, або загалом – музейної візуальності, є не лише різноманіття унікальних музейних раритетів, але й музейні практики, які поєднують науково-дослідницький досвід музейників-експозиціонерів та творчо-креативний підхід художників-оформлювачів. Музейний конструкт має не лише моделювати певний історичний факт, але й впливати на емоційні

почуття відвідувача, змушуючи його до інтелектуальних роздумів та осмислень.

Як зазначалось вище, потрапляючи в музейне середовище, відвідувач занурюється у візуальний простір музею. Такий метод в музейництві називається субмерсивний (метод занурення). У музейних практиках використовують такі типи моделювання візуальних конструктів, як транспозиція з фіксацією усіх деталей і взаємозв'язків та стилізація з моделюванням явищ без автентичних музейних експонатів [26, с. 23]. Відомий музейник з Росії Т. Поляков, серед перспективних методів музейних практик зі створення експозицій, виділяє образно-сюжетний та художньо-міфологічний [28, с. 22], які здатні підсилити чуттєве сприйняття відвідувача.

У Національному музеї історії України в Другій світовій війні відомий в Україні та за її межами народний художник України Анатолій Гайдамака відобразив символічну «Дорогу війни» за образно-реліквійним методом. Зокрема, ідею моделювання образу ворога візуально відтворено в багатоплановій композиції «Відвоювався», де серед розбитої німецької техніки і спорядження представлено відому світлину фронтового кінооператора Семена Стояновського із зображенням вбитого молодого солдата Вермахту. Поряд розміщені листи німецьких жінок і дітей до своїх чоловіків і батьків на фронт, у яких – розпач і прокляття війні [42, с. 35-36]. Візуальний конструкт змодельовано таким чином, щоб він викликав переживання та гуманістичні почуття у глядача, привернув увагу до загальнолюдських цінностей. Автори підводять відвідувача до думки про недопустимість насильства та вбивства людей, хто б не став жертвою людиноубивчої війни.

Сприйняття глядачем візуального конструкту не лише активізує його мисленевий процес, але й задіює чуттєве сприйняття візуального простору музею. У психології існує термін «перцептивний» [40], який відображає зв'язок внутрішнього та зовнішнього світу людини через реакції органів чуття. Завдання авторів музейної візуалізації за допомогою таких художніх засобів, як метафора, символ, знак, привернути увагу відвідувача до музейного конструкту. Яскравим прикладом використання метафори у візуальному конструкті є експозиція Літературно-меморіального музею М. Булгакова в Києві, побудована на контрасті кольорів – білому, який символізує творчість письменника, і кольори автентичних речей – про його життя.

У встановленні перцептивного контакту між відвідувачем та візуальним конструктом набуває актуальності процес бачення, коли виразність візуального конструкту народжує у глядача певні асоціації, аналогії або алегорії. У цьому контексті оригінальна концепція реалізована в Національному музеї «Чорнобиль» у Києві, де українські вишиті рушники представляють містечка і села із зони відчуження. Їх мешканці були змушені залишити свій соціокультурний простір і переїхати на нові

місяця проживання. Вишиті рушники символізують велику трагедію кожної людини, яка опинилася в зараженій зоні. Мета такого візуального конструкту – сприяти чуттєвому розвитку відвідувача і здатності співпереживати представленим подіям та фактам.

Візуальні технології спрямовані на чуттєве сприйняття людиною візуального простору. При цьому, музейні практики творення візуального конструкту, окрім чуттєвого фактору, передбачають врахування вікових, соціальних, професійних, тепер й інклюзивних, характеристик аудиторії.

Музейна візуальність у краєзнавчому кластері. У сучасному дослідницькому полі краєзнавство розглядається як комплексна галузь науки з вивчення краю, або певної місцевості, в усіх аспектах наукових напрямів. Виділяючи краєзнавчий кластер, варто окреслити його параметри. Термін «кластер» є доволі вживаним серед наукової спільноти різних галузей, і застосовується з властивою для кожної науки специфікою. Зважаючи, що у перекладі з англійської мови він означає «група», тому використання словосполучення «краєзнавчий кластер» передбачає сукупність краєзнавчих елементів, поєднаних між собою спільними властивостями. Важливими складниками такого краєзнавчого простору є заклади, установи, організації, комунікаційні засоби, у сферу діяльності яких входить краєзнавчий сегмент. Краєзнавчий кластер з врахуванням музейної візуальності розглядається, як група музеїв краєзнавчого профілю, музейних закладів, побудованих на місцевому матеріалі, та проєктів з музейно-візуальною краєзнавчою перспективою.

Музейна візуальність є постійною зоною відповідальності експозиціонерів, метою яких є привабити глядача візуальним простором, заінтригувати створеними образами, спонукати задуматися над сформованими смислами, викликати у нього певні емоції. Так, в Черкаському обласному краєзнавчому музеї оригінально підійшли до представлення доволі складної проблеми – сучасної російсько-української війни, створюючи виставку «Війна триває». Автори концепції Тарас та Олександра Теліженки, щоб візуально підсилити трагізм війни, обрали чорний фон залу, на тлі якого розмістили просторові композиції: «Вибух», «Фронтний бліндаж», «Древо пам'яті», унікальні світлини фронтних буднів та інсталяції бойових артефактів: в центрі залу – сонце з дитячих малюнків, бо саме вони стали справжнім оберегом для багатьох бійців на фронті [10].

У Івано-Франківському обласному краєзнавчому музеї, серед збірок якого представлені матеріали ще давніх Покутського музею та музею Гуцульщини в селі Жаб'є, низки приватних колекцій, під час реекспозиції відділу «Сільський побут кін. XIX – поч. XX ст.» застосували традиційні підходи музейної візуалізації. Основний акцент працівники зробили на предметах сільського побуту, які для кращого сприйняття відвідувачами розмістили в центральній частині зали. Музейники закладу в експозиційній роботі для створення візуального наголосу залучають також

інноваційні методи. У 2018 р., створюючи нову експозицію в історико-краєзнавчому музеї у селищі Солотвин, вони застосували новий для себе метод 3-D візуалізації. Це дало змогу спершу змодельовати експозицію інтер'єру гуцульської хати в віртуальному зображенні, враховуючи особливості музейних предметів, можливості експозиційних площ та кольорових акцентів. Окрім того, колектив, розробивши маркетингову стратегію, провів методом 3-D візуалізації ребрендинг філії, оновив його візуальне зображення. Новим брендом закладу стала віртуально реконструйована в'їзна брама Краснопільського замку [12].

Реконструкцію експозиції впродовж останніх років проводить колектив Музею історії запорозького козацтва на Хортиці, біля якого з'явиться пагорб Єдності та «Козацьке коло». Опіраючись на вітчизняний та закордонний досвід колег, музейники намагаються поєднати класичний підхід до музею з новим поглядом на експозицію, прагнуть створити комфортний інтерактивний простір для дітей та дорослих, врахувати вікові та фізичні можливості відвідувачів. Щодо музейної візуальності, то експозиція за сучасними тенденціями має бути простою, доступною, лаконічною та зрозумілою для глядача [20].

Відвідувач через візуальні образи конструює зміст інформації, закладеної експозиціонерами та змодельованої художниками, від яких великою мірою залежить налагодження успішної музейної комунікації з глядачем. Серед відомих в Україні та за її межами художників-оформлювачів музейних експозицій, автор багатьох оригінальних тематико-експозиційних концепцій (лише за кордоном їх понад десяти), народний художник України, лауреат Державної премії ім. Тараса Шевченка Анатолій Гайдамака. Самобутній та творчий підхід талановитого майстра втілено в багатьох музеях України та зарубіжжя. Зазначимо, що він працював і над експозицією згаданого вище Музею історії козацтва на Хортиці, зміст якого в 1970-х рр. через «націоналістичне» наповнення було змінено, тому в 1983 р. його відкрили як Музей історії Запоріжжя. Але попри ідеологічні застороги Анатолій Гайдамака створив на Хортиці, як стверджують працівники закладу, музейний шедевр, вміло поєднавши фактуру гранітних стін, масивного скла, метал вітрин з козацькими раритетами та історичними артефактами. Художнику вдалося відтворити засобами музейної візуальності дух козацтва і передати душу Хортиці.

Характерно, що музейну експозицію художник А. Гайдамака розглядає як символічний та креативний простір, де до глядача мають говорити автентичні пам'ятки та оригінали. Щодо власного підходу до музейної візуальності, то він підкреслює про наявність у його концепціях два, а той три, шари символів та змістів. Нині експозиціонер з одnodумцями творить сучасний арт-простір у Первомайську на Миколаївщині, малій батьківщині письменника, поета, кінорежисера Миколи Вінграновського. Концепція формування АРТ-ХАБу, культурно-

просвітницького центру з музеєм-бібліотекою Миколи Вінграновського передбачає живе спілкування відвідувача з футуристичними «планетами» М. Вінграновського, унікальними оригінальними експонатами, книгами письменника, митцями та інтелектуалами в художньо-естетичному інтер'єрі [2].

Хотілося б додати, що в 2021 р. земляки поета підготували до його 85-річчя від дня народження краєзнавче видання «Наша Миколіана», в якому опублікована ціла низка маловідомих фактів та подій із життя Миколи Вінграновського. Краєзнавці, скажімо, дослідили і уточнили рік за віднайденим актом про народження – 1936, а не загальноприйнятий 1937 р., ім'я матері – Устинія, яку називали в житті Зінаїда, місце поховання батьків тощо [2]. Віриться, що незбагнений світ творчого генія Миколи Вінграновського, візуалізований у культурно-мистецькому просторі, продовжуватиме підносити людські духовні цінності в нашому буремному повсякденні.

Разуочим бачиться ще нереалізований проєкт А. Гайдамаки, присвячений депортації кримських татар. Для автора важливо було створити візуальність, яка б передала жах людей, насильно вигнаних із рідної домівки. Відвідувач по залізничній колії заходить у бетонний тунель, в який щойно заїхав потяг, відеоряд з фільму «Хайтарма», крики людей, гавкіт собак – атмосфера страху та відчуття горя і над усім – скелет мінарету як символ глибокої віри в непохитність і стійкість кримських татар. Сконструйовані та візуалізовані образи викликають співпереживання трагедії кримсько-татарського народу, неприйняття тоталітаризму та насилля [2].

Активно задіяні візуальні технології в проєкті з підтримки регіональних музеїв «Музей відкрито на ремонт» від Українського кризового медіа-центру. Починаючи з 2016 р. в 31 музеї Донецької та Луганської областей здійснено культурологічні заходи, спрямовані на актуалізацію та популяризацію теми збереження історико-культурної спадщини в музейних закладах. Показово, що з 2020 р. проєкт розширив свою географію і його учасником став Гусятинський краєзнавчий музей на Тернопільщині.

У співпраці з Новоайдарським районним краєзнавчим музеєм, де зберігається унікальна автентична колекція народного костюму Новоайдарщини кін. XIX – поч. XX ст., у рамках проєкту підготовлено виставку «Збереження для нащадків колекції народного костюму Новоайдарщини». Сучасні підходи до музейної візуалізації дали змогу актуалізувати історико-культурну спадщину етнічних груп Новоайдарщини, представити 30 автентичних костюмів запорізьких та донських козаків, переселенців з Київської, Чернігівської, Полтавської губерній України, з Курської, Орловської та Белгородської губерній Росії, лемків, які були в 1945 р. примусово переселені в ці краї [31].

У філіалі Донецького обласного краєзнавчого музею (нині знаходиться в Краматорську) – Меморіальному музеї Сергія Прокоф'єва, створеного в 1991 р. до 100-річчя від дня народження всесвітньо відомого композитора, піаніста та диригента у селі Сонцівка, учасники проекту оновили експозицію, долучивши невідомі сторінки біографії С. Прокоф'єва. Візуалізацію приватної історії композитора, пов'язаної з його першою дружиною, іспанкою Ліною Кодіною, експозиціонери здійснили через розміщення тематичних колажів на вікнах за важкими порт'єрами, натякаючи на приховані сторінки біографії. Важливо, що оновлення музейного простору лише змістовно доповнило головну ідею експозиції, не порушуючи її. Слід враховувати, що музейна експозиція є гармонійним конструктором музейних предметів та інтер'єру, його освітлення, кольору стін та покриття підлоги. Творчим доповненням стало задіяння поза музейного простору: створення інтерактивної вуличної аудіоінсталяції, конструювання креативного візуального середовища з висвітлення інтимного життя митця в підвальному приміщенні музею [25].

Творчо використовуючи місцеві пам'ятки та напрацювання краєзнавчих музеїв, учасники проекту в 2021 р. презентували музейно-освітній простір на базі колишньої Земської школи у селі Нескучне Донецької області. Історія цього закладу, побудованого в 1895 р. на честь видатного діяча в галузі народної освіти, педагога Миколи Корфа, надихнула до творчих трансформацій традиційного минулого й інноваційного сьогодення. Адже М. Корф у другій половині XIX ст. першим створив початкову школу з трирічним навчанням та шкільними бібліотеками для сільських дітей, відкрив понад сорок таких шкіл у селах Катеринославщини, розробив методичку навчання, навчальні посібники, обстоював право українських дітей на навчання рідною мовою [1]. У селі Нескучне в садибі М. О. Корфа та його зятя, всесвітньовідомого театрального режисера В. І. Немировича-Данченка діє меморіальний музей, співробітники якого зберегли приміщення школи, а нині долучилися до підготовки проекту [31].

Інновації для інклюзії в туристичній освіті. Нині особливу увагу приділено інклюзивним характеристикам суспільства, і музеї України роблять усе можливе, щоб перетворити заклад на відкритий простір для кожного його громадянина. Мова йде не лише про вільний доступ до музеїв, але і про створення середовища, в якому відвідувач з обмеженими можливостями буде відчувати себе вільно і комфортно серед музейної експозиції. Наприклад, Літературно-меморіальний будинок-музей Т. Г. Шевченка «Хата на Пріорці» в Києві розширює доступ до інформації про візуальний конструктор через картки зі шрифтом Брайля та завдяки дотику до музейного експонату. Також за допомогою екскурсоведа відвідувач з особливими потребами відкриває функціональні можливості музейного предмету.

Іншим прикладом інклюзії є Музей темряви в Києві. Відомо, що 80% всієї інформації людина пізнає через органи зору. Завдяки концепції «неможливості бачити» музей допомагає розвивати інші органи чуття: дотик, смак, запах, відчуття балансу та пропріоцепції (відчуття власного тіла в просторі). Але головне, що музейний простір допомагає усім іншим зрозуміти світ незрячих людей. Візуальний конструкт невидимий, однак він внаслідок такого підходу викликає співпереживання, співчуття, співучасть та інші відчуття. Музеї використовують образність, сенси та емоції, пропри те, що вчені активно дискутують щодо ступеня використання візуальної інформації чи інтерпретації для аудиторії з вадами зору [46].

На відміну від стрімкого збільшення в сучасному візуально-віртуальному світі безлічі видовищ, які, на думку науковиці І. Мальковської, здатні руйнувати особисту ідентичність людини [22], музейна візуальність розвиває художньо-образне мислення особистості, формує світогляд, впливає і змінює її внутрішній світ.

Дешифруючи музейний конструкт, відвідувач інтерпретує, осмислює закладені в ньому сенси. Потенційні можливості та продуктивність інтерпретації, як засобу виявлення процесу тлумачення, розглядає французький філософ Поль Рікер [32, с. 44]. Для музейника інтерпретація виконує роботу декодування змісту та значень і складає основу візуального конструкту, який виступає засобом формування нових знань. У процесі інтерпретації візуального конструкту неабияку роль відіграє історичне уявлення. Розглядаючи категорію історичного уявлення як знаряддя у конструюванні образів минулого та інструмент суспільного сприйняття дійсності, польський дослідник Марек Возняк у книзі «Минуле як предмет конструкції. Про роль уявлення в історичних дослідженнях» наголошує, що конструювання образів, які структурують дійсність, і спроба їх розуміння в сучасних реаліях, властиві для локальної, а не універсальної культурної спільноти [35, с. 221]. Візуальний конструкт є також витвором уявлення, яке в процесі бачення та інтерпретації трансформується в засіб збагачення духовного світу особистості. Здатність декодувати візуальний конструкт через образи та уявлення розвиває творче та креативне мислення у відвідувача, що сприяє зростанню його візуальної вибірковості і сприйняття [13, с. 318]. Можна стверджувати, що візуальний конструкт в музейництві підсилює людинотворчу функцію музею.

Предметне поле музею, як стверджував теоретик і практик музейної справи з Канади Д. Камерон, має бути зрозумілим для відвідувача [9, с. 22]. У музейному просторі важливо віднайти баланс між вербальним та візуальним матеріалом, щоб глядач збагнув мову предметів, побачив і дешифрував інформацію, закодовану в музейних конструктах. Сприйняття музейної візуальності відбувається також через вербальну комунікацію музейних працівників (екскурсоводів) з аудиторією. На думку Д. Камерона, це має бути музейний психолог, музейний соціолог,

завдання якого «не перевести візуальні висловлювання у вербальну форму, а навчати відвідувачів мові предметів, незалежно від їхнього віку» [9, с. 22].

Професорка зі Львова Л. Вербицька, говорячи про невербальну мову предметів в музейній експозиції, наголошує на залученні органів чуття людини під час спілкування з музейними предметами та переваги в музеї невербальної мови над акустичною та тактильною. Перебування відвідувача в музейному середовищі через бачення, пізнання, візуальне сприйняття, емпатію активізує в нього розмаїття інтелектуальних, емоційний та чуттєвих каналів. Водночас, науковиця акцентує увагу на нових викликах для музеїв, коли їхня привабливість досягається не стільки змістом експозиції, скільки її вдалим візуальним представленням [9, с. 23-24]. Для цього впроваджують нові ідеї, оригінальну сюжетно-образну символіку, засоби емоційного відображення й анімації музейних експозицій, технічні засоби. Сучасні музейні практики тісно пов'язані з використанням інформаційних технологій. Технічні інновації дозволяють розширити змістове наповнення експозиції, через аудіо- та відео- ефекти підсилити її емоційне сприйняття відвідувачем. Творче поєднання музейного конструкту з сучасними мультимедійними технологіями не лише розширює аудиторію відвідувачів, серед якої значна кількість молоді, але значно підвищує ефективність комунікацій з глядачем, позитивно позначається на його інтелектуально-емоційному розвитку.

Висновки. Аналізуючи інноваційні процеси в освітньому секторі вищої школи з врахуванням туристичної спеціалізації, можна констатувати, що сучасні трансформації освітньої системи обумовлені інтенсивним постіндустріальним розвитком глобалізаційного світу, технологічним прогресом у інформаційній галузі, якісними зрушеннями в наукознанні. До того ж, мусимо визнати, вони вкрай потребують актуалізації гуманітарного сегменту навчання. Новітньою парадигмою вищої освіти має стати формування суспільства знань, визначальним фактором якого є модернізація спектру гуманітарних дисциплін, зокрема й у вищій туристичній освіті. Вочевидь, що розширення гуманітарного блоку в підготовці фахівців туристичної галузі сприятиме розвитку в молодій людини критичного мислення, ініціативності, спонукатиме до участі в суспільно творчій діяльності. Соціальній адаптації студентів сприяють інноваційні коучингові технології, які дозволяють глибше розкрити потенціал молодій людині, розвинути її професійні та особистісні якості.

Усвідомлюючи сучасні виклики, освітянська спільнота для підготовки спеціалістів туристичної галузі розробляє нові методологічні підходи з креативним інструментарієм їх впровадження. У контексті загальноєвропейського підходу пріоритет надається розвитку інформаційної грамотності студентів, формуванню цифрової компетентності майбутніх фахівців туризму. Відзначаючи новітні

тенденції в розвитку туризму, пов'язані з місцем краєзнавства в цьому процесі, варто наголосити, що використання інноваційних цифрових технологій в туристичній індустрії, дозволяє на основі краєзнавчих знань створювати креативні формати туристичних продуктів і відкривати нові туристичні дестинації.

Освітній потенціал музеїв доводить інноваційний характер комунікаційних можливостей таких закладів для молодіжної аудиторії. Застосування в туристичній освіті методів музейної педагогіки як інтелектуальної моделі розвитку особистості, виявило високу ефективність музейного середовища в активізації творчої діяльності студентів, їх здатності до продукування модерно-креативних проєктів, критичного осмислення процесів сучасного світу. Особлива роль освітньої складової в музейному просторі відводиться її інноваційній формі – музейній візуальності, основу якої складає візуальний конструкт із музейних предметів. Спостерігаючи, як музейна експозиція візуально зацікавлює здобувачів вищої освіти, відзначаємо одночасний її вплив на емоційні почуття студентів. Втім, візуальні технології спрямовані не лише на чуттєве сприйняття людиною візуального простору, але й спонукають до декодування закладених у музейних візуаліях сенсів, інтелектуальних роздумів та осмислень. Як приклад таких інтелектуальних практик для студентів аналізуються візуальні інновації у краєзнавчому кластері, де модернізований музейний простір здатний успішно комунікувати з молодіжною аудиторією, виконувати важливу суспільно-виховну функцію з відродження історичної пам'яті та формування національної свідомості в молодого покоління. Поза тим, слід підкреслити, що візуальні музейні технології, впроваджені в освітньому процесі, успішно репрезентували себе в аудиторіях з інклюзивними відвідувачами.

З огляду на викладене, констатуємо, що інноваційні технології в вищій туристичній освіті спрямовані на формування фахівця з високим рівнем галузевих знань та умінь, а також сприяють розвитку в молодого покоління національних та духовних цінностей.

Джерела

1. «Борець за освіту» (до 180-річчя від дня народження Миколи Олександровича Корфа). Педагогічний музей України Національної академії педагогічних наук України. URL: http://pmu.in.ua/virtual-exhibitions/vistavki_2011_2014/borec_za_osvit/
2. «Вандализм и ЖЭК». Легендарный художник Гайдамака – о реставрации музея Леси Украинки, Кобзаря и секреты хорошей экспозиции. Интервью М. Смагиной и А. Руденко от 09.03.2021 г. Рубрика. URL: <https://rubryka.com/ru/article/anatolij-gajdamaka>
3. Бабушко С., Баніт О., Лук'янова Л. Коучинг як інноваційна технологія особистісного і професійного розвитку персоналу. Рочник україно-словацький. Slovakia-Ukraine: European Institute of Further Education, Lviv University of Business and Law, 2019. С. 142-154.
4. Бабушко С., Попович С., Крікун Л. Розвиток цифрової компетентності майбутніх фахівців сфери туризму у вітчизняних ЗВО. Туризм у XXI столітті: виклики та реагування: Міжнародна наук.-практ. конф. Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 27 листопада 2020 р. С. 182-185.
5. Баль М. Визуальный эссенциализм и объект визуальных исследований / перекл. з англ. Я. Левченко. Логос. № 1 [85]. 2012. С. 212-249. URL: http://www.logosjournal.ru/arch/23/art_124.pdf
6. Батаева Е. В. Видимое общество. Теория и практика социальной визуалистики. Харків: ФЛП Лысенко И. Б., 2013. 349 с.

7. Бойлен А. Л. Візуальна культура (пер. з англ. Г. Левів). Київ: ArtHuss, 2021. 208 с.
8. Буркова Л. Ключ до управління: Класифікація педагогічних інновацій як елемент механізму керування інноваційним процесом в освіті. Директор школи, ліцею, гімназії. 2018. № 1. С. 31-37.
9. Вербицька Л. Музейна комунікація в умовах викликів глобалізації. *Historical and Cultural Studies*. 2016. Vol. 3, 1, С. 21-24.
10. Виставка «Війна триває». Черкаський обласний краєзнавчий музей. URL: https://ckoblmuз.ck.ua/vistavkovi_zali
11. Джерела духовності: Науково-краєзнавчі експедиції Національної спілки краєзнавців України 2014-2018 рр. Документи та матеріали. Ч. 2 / Нац. спілка краєзнавців України; за заг. ред. О. П. Рєнта; упоряд.: Р. В. Маньковська, В. І. Дмитрук, В. І. Милько, С. І. Архіпова. К., 2019. 225 с.
12. Звіт директора Івано-Франківського краєзнавчого музею Я. Штиркала про виконання функціональних обов'язків та умов контракту за 2014-2018 рр. URL: <https://cutt.ly/ilb9wZQ>
13. Ільїна Г. В. Генеза культури мислення: логос, раціо, візіо: монографія. Київ, Ніжин: Видавець Лисенко М. М., 2018.
14. Ковалевська О. Візуальні студії в системі сучасного соціогуманітарного знання. Історіографічні дослідження в Україні. Вип. 26. – 2016. – С. 208-237. URL: http://resource.history.org.ua/publ/ldvu_2016_26_11
15. Ковалевська О. Візуальні студії. Нариси з соціокультурної історії українського історіє писання / за загал. ред. В. Смоля; НАН України; Ін-т історії України. К.: генеза, – 2018. – С. 119-183.
16. Кремень, Ільїн, 2020 Кремень В. Г., Ільїн В. В. Презентація візуальної грамотності в освітньому процесі та її експлікація в культурі мислення. Інформаційні технології і засоби навчання. 2020. Том 75, 1. URL: <https://www.researchgate.net/publication/339589190>; doi: 10.33407/itlt.v75i1.3660
17. Кручек О. А. Туризмолія: процес формування теорії туризму. Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки. – 2010. – Вип. 8. – С. 139-166.
18. Личковах В. А. Візуальність в українській культурі: статус, динаміка, контексти. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (9-10 жовтня 2013 р.). Черкаси: Брама – Україна, 2013. 244 с.
19. Личковах В. А. Музей як візуальний текст культури. Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (5-6 вересня 2017 року). Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2017. 168 с.
20. Майбутня експозиція музею історії запорозького козацтва стане безбар'єрною фізично й ментально. Індустріалка. URL: <https://cutt.ly/EIb9RWD>
21. Маланчук-Рибак О. Візуальна культура як дослідницький об'єкт. Мистецтвознавчий автограф, Вип. 6-8. 2013. С. 99-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mznav_2013_6-8_8
22. Мальковская И. А. Візуальна культура: проблема самоідентичності. Гуманітарні науки: теорія і методологія, 2008. 4. URL: <https://cutt.ly/vFdq69b>
23. Маньковська Р. В. Музеї України у суспільно-історичних викликах ХХ – початку ХХІ століть. Львів: Простір-М, 2016. 408 с.
24. Маньковська Р. В. Краєзнавство і туризм: сучасні тенденції синергії. Діяльність бібліотек у забезпеченні вивчення і популяризації історико-культурної спадщини регіонів: історія, сьогодення, перспективи: Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції. Київ, 4 листопада 2021 р. К., 2021. С. 110-116;
25. Робоча програма навчальної дисципліни «Туристичне краєзнавство» зі спеціальності 242 «Туризм» для бакалаврів за спеціалізацією «Туристично-екскурсійне обслуговування». К.: Кафедра туризму Національного університету фізичного виховання і спорту України, 2020. 23 с.
26. Меморіальний музей Сергія Прокоф'єва. Проект «Музей відкрито на ремонт». URL: <https://zubmamenta.com/kazus/>
27. Новікова Г. Ю. Середовищний музей як феномен сучасних креативних індустрій: дисертація... канд. культурології: 26.00.05. Харків, 2019. 236 с.
28. Освітньо-професійна програма «Туристично-екскурсійне обслуговування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 242 Туризм галузі знань 24 Сфера обслуговування, спеціалізація «Туристично-екскурсійне обслуговування». К.: НУФВСУ, 2021. URL: <https://cutt.ly/MIb9XOX>
29. Поляков Т. П. Мифология музейного проектирования или «Как делать музей?». М., 2003. 456 с.
30. Попович С. І. Краєзнавча робота в туристичних організаціях. Основи краєзнавства: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Вид. 2-ге, доповнене та перероблене. Харків. 2021. С. 253-280.
31. Поточний архів Національної спілки краєзнавців України.
32. Проект музейно-освітнього простору на базі колишньої Земської школи у селі Нескучне Донецької області. Проект «Музей відкрито на ремонт». URL: <https://zubmamenta.com/>
33. Рикер П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике. Серия «Канон философии» (пер. с фр. и вступ. ст. И. Вдовиной). Москва, 2002. С. 44.
34. Сартр Ж.-П. Взгляд. Бытие и Ничто: опыт феноменологической онтологии (пер. с фр., предисл., примеч. В. И. Колядко). Мыслители XX века. Москва: Республика, 2000. 324 с. URL: <https://cutt.ly/OFdwQdK>

35. Тронько П. Т. Историчне краєзнавство: крок у нове тисячоліття (досвід, проблеми, перспективи). К., 2000.
36. Троян С. С. Историчне минуле між «правдою науки» і «правдою пам'яті». (Рецензія на книгу польськ. мовою Марєка Возняка «Минуле як предмет конструкції. Про роль уявлення в историчних дослідженнях». Люблін, 2010.). Національна та исторична пам'ять: зб. наук. праць. Вип. 5. Київ: ДП НВЦ «Пріоритети», 2012. С. 221.
37. Туризм 2020 – тренди, які неможливо було уявити 20 років тому. URL: <https://cutt.ly/ZIb3RkU>
38. У Києві затвердили міську цільову програму розвитку туризму в Києві на 2022-2024 роки. Київська міська рада: офіційний веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/EIb3Kjv>
39. Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді: офіційний сайт. URL: <https://patriotua.org/>
40. Усманова А. Визуальная культура – это наша повседневность. Европейский гуманитарный университет. 2017. URL: <https://cutt.ly/BFdw8zx>
41. Усманова А. Визуальные исследования как исследовательская парадигма. 2013. URL: <http://viscult.ehu.lt/article.php?id=108>
42. Фініков Тарас. Якість освіти – справа суспільна. ZBRUC. URL: <https://zbruc.eu/node/77562>
43. Фоміна В. Деякі методичні засади створення та вдосконалення головної експозиції Меморіального комплексу. Військово-историчний меридіан. Спецвипуск. Київ, 2013. 198 с.
44. Яковець І. О. Сучасний художній музей як мистецький патерн: сутність, функціонування, розвиток: (дис. ... докт. мистецтвозн.: 26.00.01 – Теорія та історія культури). Київ, 2018. 656 с.
45. Ямпольский М. Ткач и визионер: Очерки истории репрезентации, или О материальном и идеальном в культуре. Москва: Новое литературное обозрение, 2007. 616 с.
46. De Caro L. Moulding the Museum Medium: Explorations on Embodied and Multisensory Experience in Contemporary Museum Environments. New Trends in Museology. Nouvelles tendances de la muséologie. 43В. 2015. 55-70. doi: <https://doi.org/10.4000/iss.397>
47. Hutchinson R. S., Eardley, A. F. The Accessible Museum: Towards an Understanding Audio Description Practices in Museum. Journal of Visual Impairment & Blindness. 2020. 114(6), 475-487. doi: <https://doi.org/10.1177/0145482X20971958>
48. Levin D. M. The Philosopher's Gaze: Modernity in the Shadows of Enlightenment. Berkeley; Los-Angeles; Oxford, 1999. 502 p.
49. Pink S. Future of Visual Anthropology: Engaging the Senses. London: New York: Routledge, 2006. 166 p.
50. Sandywell B. Dictionary of Visual Discourse: a Dialectical Lexicon of Terms. New York: Ashgate, 2011. 702 p.
51. Sturken M. Practices of Looking: An Introduction in Visual Culture. New York: Oxford University Press, 2001. 496 p.

Галицька Майя Михайлівна

Кандидат педагогічних наук, доцент,

Національний університет фізичного виховання і спорту України

5.7. Сучасний стан формування готовності здобувачів вищих освітніх закладів туристичного профілю до іншомовного спілкування

Важливого значення для обґрунтування проблеми формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування має вивчення сучасного стану формування готовності студентів вищих освітніх закладів сфери туризму до іншомовного спілкування, що було нами здійснено на початку експериментального дослідження.

Дослідження було розпочато у 2020 році, його метою визначено проведення педагогічного експерименту, що об'єднав у собі констатувальний експеримент та формувальний експеримент. У ході констатувального експерименту проводилося педагогічне спостереження за діяльністю та реакцією студентів під час практичних занять,